

simpliciter, sed sine tali cultu; nam et S. AUG. qui tamen non erat ineptus, L. 20. cont. Faust. c. 21. sanctos coli dicit, et sine latria: *Colimus Martyres... At illo cultu, qui græce λατρεία dicitur, latine uno verbo dici non potest, cum sit quedam proprie divinitati debita servitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi unum Deum.*

Ad prob. 2^{am}. R. N. Duliam esse plus quam latriam. Nam a scriptoribus profanis quidem non raro pro eodem sumitur: ex Scripturæ vero et Ecclesiæ usu latria longe quid majus est, quam dulia: ac latria non quilibet cultus est; sed cultus *servitutis summæ: dulia vero servitutis cujuslibet*, etiam imperfectæ, et pro hac sumit Ecclesia; at Ecclesia latriam pro cultu creaturis communi usurpat omnino nunquam. Nec propterea reprehendi potest: si enim licuit Ecclesiæ antiquæ contra hæreticos veteres nova invenire ac adhibere vocabula, ut *δουλοῦσιος*, etc., quidni licebit Ecclesiæ posterioribus temporibus, contra Novatores alios ac novos, nova vocabula vel invenire, vel certe vocabulis in alia significatione uti?

494. Obj. II. Ad Col. 2. 18. *Nemo, ait Apostolus, vos seducat, volens in humilitate, et religione angelorum, quæ non vidit ambulans; ergo.*

Conf. 1. Ex CONC. LAODICENO, quod angelorum cultum damnat Can. 35. (Labb. t. p. 1303. A.): *Quod non oportet Christianos, relicta Dei Ecclesia, abire, et angelos nominare, vel congregationes facere, quod est prohibitum. Si quis ergo inventus fuerit huic occultæ idololatriæ vacare, sit anathema.*

Conf. 2. Ex THEODORETO, qui ad cit. loc. Apostoli inquit (opp. t. 3. p. 355. B.): *Qui Legem defendebant, eos etiam ad angelos colendos inducebant, dicentes Legem per eos datam. Mansit autem diu hoc vitium in Phrygiâ et Pisidia; proinde Synodus, quæ convenit apud Laodiceam, lege prohibuit, ne precarentur angelos. Et in hodiernum usque diem oratoria S. Michaelis apud illos, illorumque finitimos videre est.*

Conf. 3. Ex PATRIBUS aliis. S. EPIPHAN. hæc. 78. rejicit cultum B. Virginis deserti tunc solitum. S. ATHANAS. orat. 2. cont. Arian. n. 21. 23. 24. neque angelos, neque creaturam ullam adorari vult. S. AMBR. in cap. 1. ad Rom. v. 22. (opp. t. 2. part. 2^a. p. 33.) reprehendit eos, qui consertos adorant. S. AUG. L. de vera Relig. c. 55. n. 108. *Non sit nobis, inquit, religio cultus hominum mortuorum: quia si pie vixerunt, non sic habentur, ut tales quærant honores.*

R. Explico cum Dist. Ant. In religione angelorum, illa superstitiosa, qualem asserebat hæreticorum patriarcha Simon magus C. secus N. Tam Apostolus, quam Laodicensis Synodus damnant hæresin Simonis magi; qui Platonicos secutus, angelos docebat adorandos velut minores Deos: ut qui fabricassent mundum, ac locuti essent per Prophetas; ac sine quibus homo nec placare posset Deum, nec ab eo petere quidquam, ac impetrare, intelligens quidem angelos malos. Unde et eos hic reprehendi, ait HIERON. epist. 121. quæst. 10. ad Algasiam (opp. t. 1. p. 881.), *qui sacrificabant angelis.* Exstitisse hujus sectæ homines etiam diu post Simonis magi tempora, qui proinde Angelici dicti, testis est EPIPHAN. hæc. 39. Hancque fuisse Platoniorum doctrinam, iterum AUG. refert L. 8. de Civ. c. 22. Item L. 9. c. 1. Ubi de illis tradit, quod *dæmones eosdem angelos inter homines et deos ita medios constitutos putant, tanquam nullus Deus homini misceatur, ut hinc perferant deside-*

rata, inde referant impetrata. Atque hoc Platonici præcipui philosophorum ac nobilissimi sentiunt.

Porro hunc et Apostoli et Laodicensis Synodi scopum esse, ex ipso THEODORETO cit. liquet, dum immediate subdit: *Illi ergo, humilitate nimirum ducti, hoc fieri suadebant, dicentes, universorum Deum nec cerni, nec attingi, nec comprehendere posse; et oportere per angelos divinam sibi benevolentiam conciliare;* ergo de angelis illis mediis cit. loc. sermo fuit. Hinc illud THEODORETI de oratoris S. Michaelis eodem modo intelligi debet, quod in illis S. Michaeli sacrificarint. Vel quod significare voluerit, templa ab hæreticis exstructa ad sacrificandum angelis esse a Catholicis mutata in oratoria S. Michaelis, exque numero eorum colligi, quantum grassata ibi sit olim hæresis Simonis magi. Hinc patet *Responsio ad Conf. 1^{am}. et 2^{am}.*

Ad Conf. 3^{am}. R. Singulos hosce Patres contra cultum superstitiosum ita loqui. Nam S. EPIPHANUS quidem cultum duntaxat *Collyridianorum*, quorum ibi hæresin describit, rejicit; hi vero B. Virginem colebant ut Deam, inque ejus honorem collyridem, sive tortam panis, offerebant per mulieres, his sacrificandi munus, sacerdotio proprium, deferentes. Metuens vero EPIPHAN., ne hac occasione nullus deferretur cultus B. Virgini, sæpissime repetit ista: *Honoretur Maria; Dominus adoretur.*

Sic et S. ATHANASII mens ex ejus verbis supra (n. 492.) citatis clare perspicitur. In textu vero, quem opponunt adversarii, unum duntaxat prohibet S. Pater, ne videlicet cultus soli Deo, qua Deus est, seu latriæ, angelis aut rei creatæ exhibeatur.

S. AMBROSIIUS, vel auctor, quicumque sit, hujusce expositionis epist. ad Rom., cultum superstitiosum solummodo rejicit. Quænam autem veri Ambrosii fuerit in præsentis quæstione sententia, nemo est qui ambigere possit. Nam præter ea quæ ex L. de Viduis supra (n. 492.) adduximus, ibid. c. 9. n. 55. ait S. Doctor: *Obsecrandi sunt angeli... martyres obsecrandi... non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere.*

S. AUGUSTINUS negat mortuis impendendam religionem superstitiosam, ad sensum gentilium et Platoniorum, mortuos etiam summis et divinis honoribus colentium, quod putarent, ut tradidit PLATO L. 11. de Legib., *mortuorum animas post hanc vitam obtinere vim quamdam, qua rerum humanarum curam gererent.* De AUGUSTINI enim mente orthodoxa dubium esse non potest, ut qui pro cultu sanctorum contra Manichæos, præsertim Faustum, prolixas disputationes suscepit, L. 20. cont. Faust. c. 21.; ac contra paganos defendit, L. 8. de Civit. c. 26.

495. Obj. III. Quatuor saltem prioribus seculis Ecclesia non extruxit sanctis, vel martyribus templa et altaria; neque eos invocabat in sacrificio, teste AUG. L. 22. de Civ. c. 10. *Nos martyribus nostris non templa fabricamus nec erigimus altaria, in quibus sacrificemus martyribus; nec a sacerdote, qui sacrificat, invocantur;* ergo, cum hæc jam faciat Romana Ecclesia, prolapsa est in idololatriam.

R. D. Ant. Non extruxit templa et altaria martyribus, ut illis sacrificaret, eosque invocaret, tanquam auctores omnis boni, vel ut summum bonum C. non extruxit templa et altaria in eorum memoriam N. Hinc addit AUG. in quibus ipsis sacrificemus. At alio sensu revera Ecclesiam extruxisse

templa et aras S. Aug. clare hoc ipso loco tradit. *Nos martyribus nostris non templa sicut diis, sed memorias sicut hominibus mortuis... fabricamus... Deo quippe, non ipsis; sacrificat (sacerdos), quamvis in memoria sacrificet eorum; quia Dei sacerdos est, non illorum.* Et L. 20. cont. Faust. c. 21., qui idem objecerat AUGUSTINO, quod modo nobis adversarii. *Populus Christianus memorias martyrum religiosa solemnitate concélebrat, et ad excitandam imitationem, et ut meritis eorum consocietur, atque orationibus adjuvetur: ita tamen ut nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quamvis in memoriis martyrum, constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane?* Quod Aug. hoc loco Manichæis respondit contra eorum calumnias, nihil in cultu sanctorum idololatriæ inesse; idem sibi responsum ferant adversarii, desinantque imperitæ suæ plebi imponere; quod enim AUGUSTINI tempore, idem hodie, observat Ecclesia. Cæterum dum S. Aug. negat in sacrificio *invocari* sanctos, sciendum, quod S. AUGUSTINO invocare sit idem, ac *Deum vocare in se*; sic enim verbum invocare communiter sumit, in Ps. 30. 74. 83. et plerumque alias.

496. Sed, *inquies*, Ecclesia Rômana moderna a prisca Ecclesia degeneravit, ac sanctorum cultum cum divino permiscet; ergo. *Prob. Ant.* Nam 1°. nunc solemnem adhibet canonizationem: sed hæc est species apotheosis priscae gentilium. 2°. Erigit sanctorum statuas, accensis circumquaque luminibus; coram illis vult caput detegi, inclinari corpus, et similia præstari obsequia: qui honores divini sunt; ergo merito omnis sanctorum cultus damnatus est a Reformatoribus ultimis.

R. N. *Ant.* Hic de adversariis nostris dixeris notum illud: *quod ignorant, blasphemant.* Nam

Ad prob. 1^{am}. R. Nihil prorsus commune habet, cum prisca apotheosis gentilium, usitata nunc in Ecclesia canonizatio. Apotheosis gentilium erat, mortuorum hominum, a factis, vel meritis re, vel figmento illustrium, inter deos translatio, ita ut haberentur pro diis, iisque qua diis cultus deferretur. At canonizatio in Ecclesia Romana nihil est aliud, quam publicum Ecclesiæ testimonium, post diuturnam ac rigidissimam inquisitionem, de vera sanctitate, ac gloria alicujus hominis jam defuncti; ac simul est iudicium et sententia, qua ei decernuntur honores illi, qui debentur illis, qui cum Deo feliciter regnant: qui non sunt divini honores; sed sunt sequentes:

Scilicet 1°. inscribuntur sanctorum catalogo, h. e. præcipitur ut ab omnibus habeantur sancti. 2°. Invocari possunt, et invocantur in publicis Ecclesiæ precibus. 3°. Templa et aræ *in eorum memoriam* dicantur Deo. 4°. Sacrificia tam Eucharistiæ, quam laudum, sive sic dictæ horæ canonicæ, in honorem eorum *offeruntur Deo*. 5°. Dies festi in eorum memoriam celebrantur. 6°. Pinguntur eorum imagines, addito quodam lumine in signum gloriæ, quam consecuti sunt in cælo. 7°. Eorum reliquiæ publice honorantur.

Hæc vero canonizatio non modo nihil idololatriæ redolet; sed S. Scripturæ conformis, ac utilis est. Nam 1°. Deus ipse voluit a Scriptoribus sacris notari gloriosam vitam et mortem eorum, qui tempore ipsorum floruerunt, ut patet de Ecclesiastico c. 44. quasi canonizante plures: item S. Luca declarante sanctitatem S. STEPHANI, JACOBI MAJORIS, etc., in Act. Apost. 2°. Deus

vult Sanctorum virorum asservari memoriam Eccl. 44. 13. *Sapientiam ipsorum narrent populi, et laudem eorum nuntiet Ecclesia.* Ipsemet item servos suos honorare decrevit 1. Reg. 2. 30. *Quicumque glorificaverit me, glorificabo eum.* 3°. Sancti sunt exempla virtutum, norma rectæ vitæ, provocant ad imitationem; igitur scire convenit in particulari, qui sancti sint, quid egerint, passique fuerint; hoc habetur per canonizationem. Plura de his legant adversarii tum in BELLARM. *de Sanctor. beatit.*, tum in recentiori opere PROSPERI de LAMBERTINIS Cardin. ac postea summi Pontificis sub nomine BENEDICTI XIV. *de Beatificat. Servorum Dei.* Opinor, erroneas ideas de canonizatione Sanctorum deponent.

Ad prob. 2^{am}. R. N. Cumprimis hos honores divinos esse; nam honoratio omnis ac in genere, tribus perficitur actibus; ut obiter supra notavimus. Primus est intellectus apprehendentis excellentiam personæ. Alter voluntatis, quæ se inclinât, ac subjicit. Tertius est externus corporis, ut laudatio, detectio, inclinatio capitis, etc., quibus exprimitur actus interior. Primus requiritur tantum tanquam prævium quid; ut enim quis prudenter colat alterum, eum esse honore dignum, scire debet. Tertius non est absolute necessarius, ut dictum. Igitur honoratio consistit maxime in actu illo voluntatis.

Hinc jam se pandit *discrimen* inter honores divinos, et non divinos; sive *latrîam* et *duliam*. In cultu enim latrîæ 1°. intellectus attingit Deum, ut principium, auctorem omnium, ipsorumque sanctorum; ut Dominum supremum, finem ultimum; verbo, excellentiam divinam; ideoque 2°. voluntas se ei plene subjicit; unde 3°. et corpus hujus summæ prostrationis internæ ponit signa exterius: laudat, se inclinât, flectit genu, etc. Hæc signa licet ex se indifferentia sint ad cultum latrîæ, et duliæ; namque usque adeo in cultu politico serviunt erga principes; hic tamen per illos actus internos intellectus ac voluntatis determinantur ad latrîam, evaduntque honores divini.

At quoad sanctorum cultum, intellectus 1°. eos repræsentat, non ut auctores rerum, etc. sed ut Dei servos, et amicos, supernaturalibus donis a Deo ornatos; hinc 2°. voluntas ab illa eorum excellentia movetur, propterque Deum se demittit, iis reverentiam exhibendo; ac 3°. corpus signa externa reverentiæ ponit, non jam ex se determinata ad latrîam, ut sacrificium; sed omni alias honorationi, etiam politicæ, communia, ut sunt detectio capitis, genuflexio, statuæ, etc.: quæ proin ab actibus internis ad duliam determinantur. Sed quæ jam in iis idololatria? numquid non iisdem reverentiæ signis colimus principes, quin idololatriam sapiant, quod hic per actus internos determinentur, ut sint signa cultus politici? Quare postremum respondeo adversariis, quod AUGUSTINUS ethnicis objicientibus, quod Christiani colerent angelos, in Ps. 96. *Utinam et vos illos colere velletis! facile enim ab ipsis discretis, non illos colere, id est, non colere ut Deos, sed ut Sanctos.*

497. *Obj. IV.* Invocatio sanctorum est injuriosa Christo; ergo. *Prob. Ant.* 1. ad Tim. 2. 5. *Unus et mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus;* ergo injuriam ei facit, quicumque per alium ad Deum accedit. *Conf. 1.* S. AMBROS. in c. 1. ad Rom. v. 22. ait: *Ad Deum autem promerendum...*

suffragatore non opus est; sed mente devota. *Conf. 2. S. Aug. L. 2. cont. Parmenian. c. 8 n. 15. Si (Joannes), inquit, ita diceret: Hæc scripsi vobis, ut non peccetis, et si quis peccaverit, mediatorem me habetis ad Patrem, et ego exoro pro peccatis vestris (sicut Parmenianus quodam loco mediatorem posuit episcopum inter populum et Deum), quis eum ferret? quis sicut Apostolum Christi, et non sicut antichristum intueretur?* Ac infra n. 16. *Si esset mediator Paulus, essent utique et cæteri coapostoli ejus, ac sic multi mediatores essent; nec ipsi Paulo constaret oratio qua dixerat: Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus; ergo vult tantum unum esse mediatorem.*

R. N. A. Neque enim invocamus sanctos, ut fungantur vice Christi, vel adjuvent Christum; sed nos, quo facilius per Christum impetremus postulata; si enim propterea liceat, ex dictis in Conclusionem invocare viventium orationes sine Christi injuria, cur non sanctos? Unde

Ad prob. R. 1º. Probas nimium, et contra Apostolum, viventes invocari non posse.

R. 2º. D. M. Unus est mediator noster, solutione pretii pro redemptione nostra C. intercessione N. Potest quis esse mediator duplici modo, 1. solvendo creditori pro debitore; 2. orando creditorem, ut remittat debitum. Primo modo solus Christus est mediator Dei et hominum; et hoc modo Apostolus loquitur, ut patet ex eo, quod subdit: *Qui dedit redemptionem semetipsum pro nobis*; tum inde, quod scribat ad TIMOTHEUM Ephesi episcopum, ubi tunc grassabatur Simonis magi hæresis, angelos introducens loco Christi. Secundo modo plures esse possunt. Porro Christus unus est mediator summus, universalis, principalis noster, etiam *intercessione*; qui et pro ipsis sanctis intercessit: angeli vero et sancti sunt secundarii; etiam per Christum orando pro nobis.

Ad Conf. 1º. R. S. AMBR. ibi agere contra ethnicos, qui colebant astrorum cursus, quos et reprehendit, quod conservos et creaturas colant honore Dei. Dumque subdit: non esse opus suffragatore; intelligi debet ex parte Dei, velut dicat: Deus interpretibus non eget; per se ipsum omnia videns, et intelligens. Utile enim esse invocare sanctos, ex ipso constat AMBROSIO, L. de Vid. cit.

Ad Conf. 2º. S. AUG. ibi Donatistas aggredi, volentes, gratiam sacramenti pendere a sacerdote, ita ut sacerdos bonus baptizans sanctificaret ipse; malus contra pollueret; talem mediatorem episcopum posuerat Parmenianus, talemque ceu Antichristum rejicit AUGUSTINUS; quia talis mediator est quodammodo redemptionis; unde docet, plebem esse securam, sive a bono, sive a malo baptizetur; quia unus est mediator hominum et Dei Christus: non sacerdos juxta mentem Donatistarum; nequidem Apostoli. Cæterum de Aug. mente ex hactenus dictis satis constat.

Si dicas demum: Variæ historiæ sanctorum sunt apocryphæ ut Georgii, Catharinæ, etc.; ergo fit superstitio. Item Scriptura nusquam invocationem illam præcipit; ergo.

Ad 1º. R. Esto, quorundam sanctorum historias nonnullas esse incertas; non ideo incertum sanctos ipsos extitisse. Vel, si quorundam existentia dubia maneat adversariis, colant igitur, qui certo extitere, Petrum, Jacobum, Stephanum, etc.

Ad 2º. R. N. Cons. Neque hoc quaeritur, an præcepta sit sanctorum invocatio? non enim, fatemur, id in Scriptura præcipitur; sed nec Ecclesia tanquam necessariam præcepit ad salutem. Sed id solum quaerebatur: piumne, licitum, ac utile sit sanctos colere et invocare? hoc solum declaravit, ac definitivè Ecclesia, vultque TRIDENTIN. Sess. 25.

ARTICULUS III.

AN, ET QUO CULTU S. CRUX; ITEM SANCTORUM RELIQUIE VENERANDÆ?

Ex inimicis S. Christi crucis primus Julianus apostata Christianos suggillabat, quod, contemptis gentilium diis, vile crucis lignum, ejusque signum colerent. Iconomachi veteres, utut furore contra SS. imagines rapti, Domini crucem tamen in honore habuerunt; uti et SS. reliquias sanctorum. Primus e Christianis violandæ crucis, ac e Basilicis exturbandæ auctor fuit Claudius Taurinensis, qui reliquias sanctorum honorari non sustinebat; quem posterioribus seculis secuti *Wicelista, Lutheri ac Calvini* sectarii, Contra quos

498. *Dico I. Crux Christi, tam vera, h. e. ipsa illa in qua crucifixus est, quam alia sculpta aut picta, ad priorem representandam formata, veneranda est.*

Pars 1ª. prob. usu et auctoritate totius Ecclesie; quæ S. crucem, ut primum S. HELENÆ opera circa annum 326. inventa fuit, non absque miraculis, singulari honore venerata fuit. Nam teste S. CYRILLO HIEROSOLYMITANO circa id tempus vivente, epist. ad CONSTANTINUM imperator., item Catech. 4. et 13. ex toto orbe, ad adorandam crucem, Christianus populus confluit, S. AMBROS. orat. de obitu Theodosii M. n. 48. Sapienter, ait, Helena egit, quæ crucem in capite regum locavit, ut crux Christi in regibus adoretur. Particulas sanctæ crucis auro inclusas, religionis causa, e collo suspendi S. CHRYSOST. asserit hom. quod Christus sit Deus n. 10. (opp. t. 1. p. 571. E.) crucem in Basilica Hierosolymitana quotannis cum Pascha Domini agitur, ad publicam venerationem expositam fuisse, S. PAULIN. testatur epist. 11. (al. 31. n. 6.) ad Severum Sulpitium. Plura de ejus cultu referunt scriptores plerique, Sulpit. Sever. L. 2. Hist. sac., Ruffin., Socrates, Sozomenus.

*Idem evincit ratio. Nam 1º. si locus, in quo angelus stetit Jos. 3., Exod. 3., terra sancta esset, quanto magis crux, in qua Christus pendit? Item; si in honore essent S. PAULI sudaria, semicinctia ob contactum, cur non potius crux Christi respersa sanguine? 2º. Christus crucem sponte elegit ut aram summi illius sacrificii sui, ut instrumentum redemptionis nostræ, Patrem pacificans per sanguinem crucis, ad Coloss. 1. 20. 3º. Cruce vicit diabolus, deque eo triumphavit: *Chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, tulit de medio, affigens illud cruci, et expoliens principatus et potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso*, ad Coloss. 2. 14. ORIGENES hom. 8. in Josue n. 3. (opp. t. 2. p. 416. B.) in græcis, ait, haberi: triumphans illos in ligno crucis; at, licet nunc non extet, in ligno, sed*